

Vastaus valtuustoaloitteeseen: Kotihoidon kuntalisä alle 18 kk ikäisestä lapsesta

20.5.2019 jätetyssä valtuustoaloitteessa allekirjoittaneet esittävät, että kotihoidon tuen kuntalisää maksettaisiin Rovaniemellä 250 € kuukaudessa alle 18 kuukauden ikäisistä lapsista 1.1.2020 alkaen. Aloitteen tarkoituksena on antaa perhemyönteinen signaali sekä lisätä joustavuutta perheille. Lisäksi tavoitteena on kannustaa yhteiseen vanhemmuuteen lisäämällä kotihoidontuen absoluuttista määrää. Tavoitteena on myös saavuttaa kustannussäästöjä vaikuttamalla varhaiskasvatuksen osallistumisasteen kehitykseen. Aloitteen mukaan myös varhaiskasvatuksen rekrytointihaasteet helpottuisivat, koska henkilöstön kiristyneet pätevyysvaatimukset haastavat pätevän henkilökunnan rekrytoimisen talousalueella.

Kuntaliiton huhtikuussa 2018 tekemän kyselyn perusteella kuntalisän maksaminen on vähentynyt. Vuonna 2014 kuntalisää maksoi vielä 85 kuntaa (30 % kyselyyn silloin vastanneista), vuonna 2016 kuntalisää maksettiin 60 kunnassa (23 %) ja vuoden 2018 kyselyn tietojen perusteella kuntalisää maksoi enää 48 kuntaa (19%).

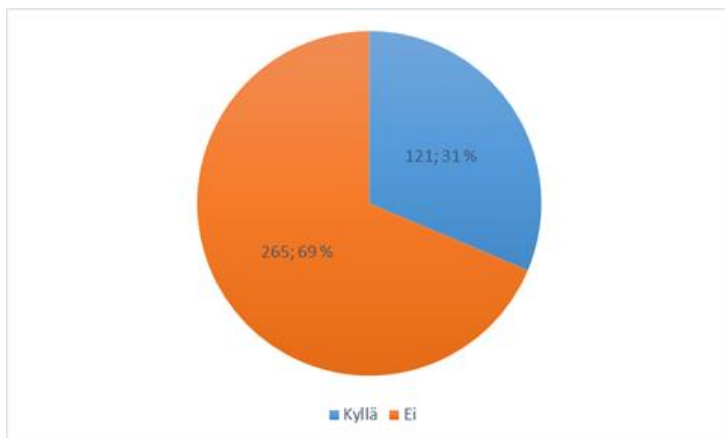
Kuntalisää maksavista kunnista vajaa kolmannes (27 %) arvioi, että kuntalisän maksamisella on ollut vaikutusta varhaiskasvatuspalvelujen kysyntään. Suurin osa kunnista, lähes 46 prosenttia arvioi kuitenkin, ettei kuntalisän maksamisella ole merkittävää vaikutusta perheiden valintoihin varhaiskasvatuspalveluiden suhteen. Kuntalisän maksaminen on vastaajien mukaan jonkin verran vähentänyt varhaiskasvatuspalvelujen kysyntää erityisesti niin, että se on myöhentänyt lasten hoitoon tuloa ja vähentänyt erityisesti alle 3-vuotiaiden lasten hoitotarvetta. Kuntalisän maksaminen on antanut perheille mahdollisuuden valita avoimen varhaiskasvatuksen palveluja päiväkotia tai perhepäivähoidon sijaan. Kuntalisän vaikutusta palvelujen kysyntään ei osannut arvioida 13 kuntaa (27 %) kuntalisää maksavista kunnista.

Keskimäärin kuntalisää maksettiin alle 3-vuotiaasta lapsesta 154 euroa. Lisän suuruuden vaihteluväli oli 50–300 euron välillä kunnasta riippuen. Kuntalisää maksavista kunnista 39 kuntaa (85 %) on asettanut erityisiä ehtoja lisän maksamiselle. Kuntalisää maksavista kunnista selvä enemmistö on edellyttänyt, että perheen kaikki lapset hoidetaan kotona (74 %:lla ehtoja tuen maksamiselle asettaneista kunnista) tai että vanhempi hoitaa lastaan itse (59 %). Kyselyssä jo listattujen ehtojen lisäksi 16 kunnassa oli käytössä muitakin ehtoja esimerkiksi tulositonnaisuus. Osalla kuntia lisä oli sidottu kotihoidon tuen maksuperusteisiin tai hoitolisän maksamiseen.

Sosiaali- ja terveysministeriö valmistelee hallitusohjelman mukaista perhevapaa uudistusta. Hallitusohjelman mukaan kunnianhimoisen ja perheiden hyvinvointia tukeva perhevapaa uudistus toteutetaan yhdessä työmarkkinaosapuolten kanssa. Tavoitteena on, että perhevapaat ja hoitovastuu jakautuvat perheissä tasaisesti molempien vanhempien kesken, yhdenvertaisuus ja tasa-arvo työelämässä vahvistuvat ja sukupuolten väliset palkkaerot pienenevät. Perheiden valinnan ja joustojen mahdollisuuksia perhevapaiden pitämisessä lisätään. Uudistus toteutetaan siten, että se kohtelee tasa-arvoisesti kaikkia, myös monimuotoisia perheitä ja huomioi yrittäjyyden eri muodot. Hallitusohjelman mukaan uudistus tulee toteuttaa niin, että äideillä ja isillä on yhtä paljon kiintiöityjä kuukausia. Isille kiintiöityjä ansiosidonnaisia vapaita pidennetään lyhentämättä äitien nykyisin käytettävissä olevaa osuutta. Lisäksi perhevapaiden tulee sisältää vapaasti valittava vanhempainvapajakso. Molemmille vanhemmille maksetaan korotettua ansio-osaa nykyistä äitien osuutta vastaavasti. Kotihoidontuki jatkuu muutoin nykymuotoisena, mutta mahdollisuutta maksaa etuus suoraan lasta hoitavalle isovanhemmalle selvitetään. Perhevapaa uudistus tulee voimaan aikaisintaan vuonna 2021.

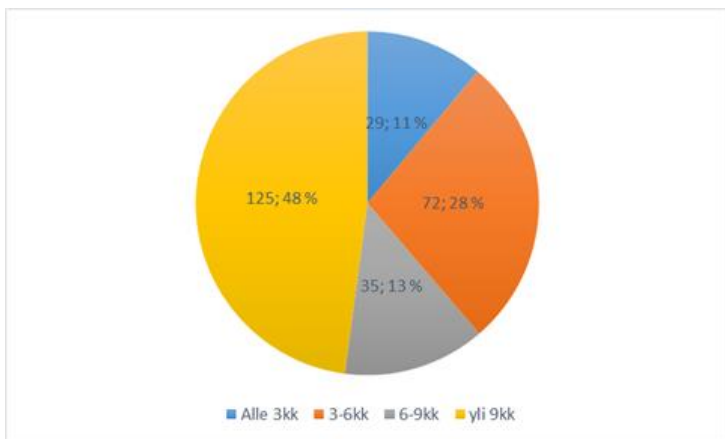
Perheen näkökulma

Kuten valtuustoaloitteessakin todetaan, on perheiden näkökulmaa vaikea arvioida. Arvioinnin tueksi perheiden kokemuksia lasten kotihoodista ja varhaiskasvatuksessa aloittamisesta kartoitettiin lyhyellä kyselyllä. Kysely lähetettiin 921 alle 3-vuotiaan lapsen huoltajalle, jolla oli asiakastietojärjestelmän mukaan asiakassuhde joko avoimessa päiväkodissa, kunnallisessa tai palvelusetelipäiväkodissa tai perhepäivähoidossa. Kyselyyn vastasi 389 huoltajaa (41,55 %).

Vastaajista vajaa kolmasosa (31 %) kertoi lapsen menneen joko päiväkotiin tai perhepäivähoitoon heti äitiys- ja vanhempainrahakauden päätyttyä ja kaksi kolmasosaa jatkoi lapsen hoitamista kotona.

Kuvio 1. Varhaiskasvatukseen aloittaminen heti äitiys- ja vanhempainrahakauden päätyttyä

Kuviossa 2 on kuvattu kotihoodin kesto äitiys- ja vanhempainrahakauden päättymisen jälkeen. Miltei puolet vastaajista kertoi, että lapsi oli yli 1½ -vuotias aloittaessaan varhaiskasvatuksessa. Suurin osa vastaajista (72 %) hoiti lasta kotona 1-1½-vuotiaaksi saakka.

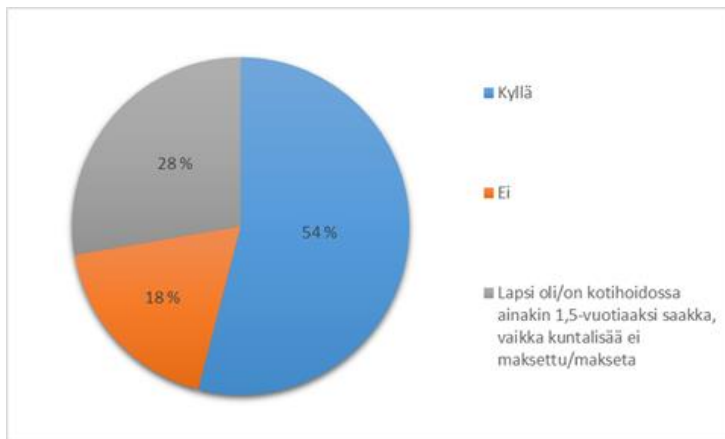
Kuvio 2. Kotihoodin kesto ennen varhaiskasvatukseen siirtymistä

Varhaiskasvatuspaikan hakemisen perusteeksi puolet ilmoitti kotihoodin tuen määrän riittämättömyyden perheen toimeentulolle. Neljännes kertoi perusteeksi sen, että oli palattava töihin tai aloitettava uusi työ muun syyn kuin kotihoodin tuen riittämättömyyden vuoksi. Vapaapalautteissa asiaa perusteltiin mm. vanhempien jaksamisella, työelämän tärkeydellä tai yrittäjyyden tuomilla haasteilla sekä lapsen kaipuulla ikäistensä seuraan. Tarkemmin perusteiden jakaantuminen vastaajien kesken on kuvattu kuviossa 3.

Kuvio 3. Varhaiskasvatuspaikan hakemisen peruste

Mikäli kunta olisi maksanut kotihoidon tuen kuntalisää 250 €/kk siihen saakka kunnes lapsi olisi täyttänyt 1 ½ vuotta, olisi noin 54 % vastaajista jatkanut lapsen kotihoitoa. 18,4 % vastaajista ei olisi kuntalisästä huolimatta jatkanut lapsen hoitamista kotona. Vastaajista reilu neljäsosa ilmoitti, että lapsi oli/on kotihoidossa ainakin 1 ½-vuotiaaksi saakka, vaikka kuntalisää ei makseta.

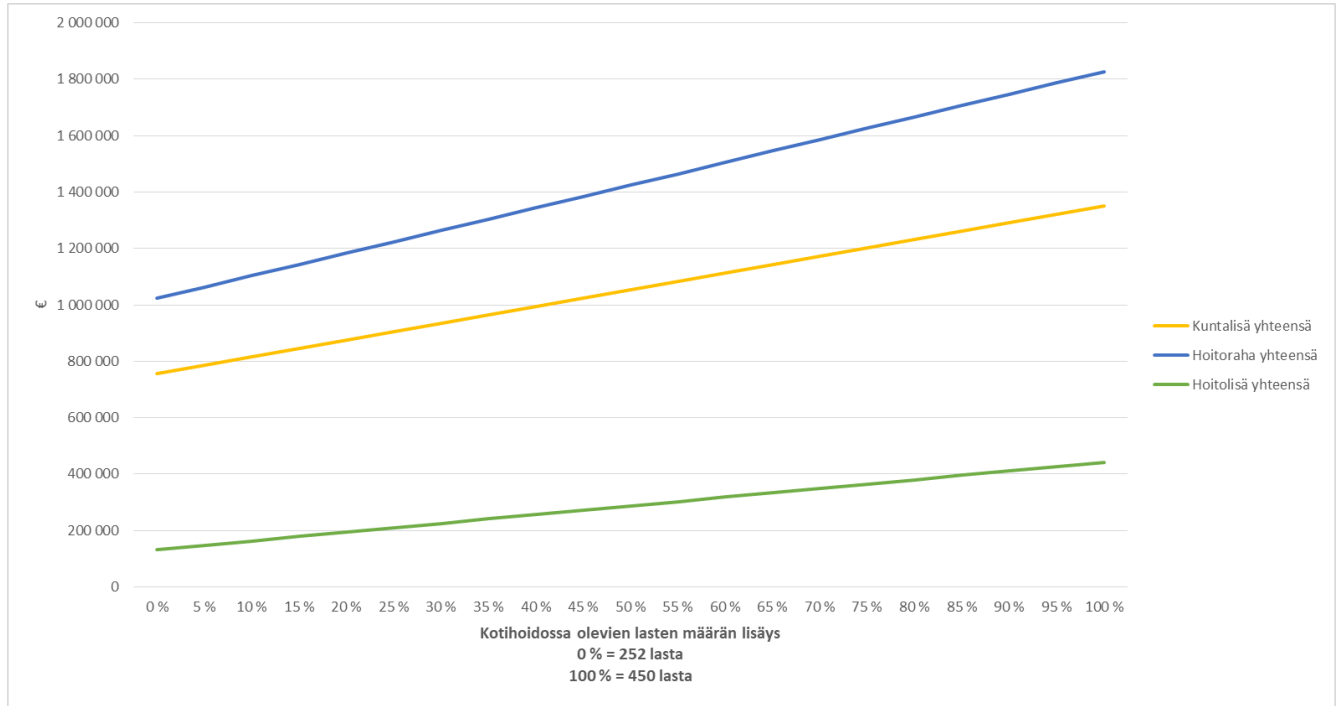

Kuvio 4. Kotihoidon jatkaminen, mikäli kuntalisää maksettaisiin

Vapaapalautteissa osa huoltajista piti kotihoitoa parhaana vaihtoehtona pienille lapselle ja heidän mielestään lapsen kotihoitoa pitäisi tukea enemmän. Suurin osa piti kotihoidon tukia liian pieninä, jonka vuoksi kaikilla ei ole mahdollista lykätä töihin palaamista. Kuntalisän määrän pitäisi olla mittava, jotta kotihoito olisi taloudellisesti mahdollista. Esimerkkinä olevaa 250 €:n kuntalisän maksamista kuitenkin kannatettiin. Myös työtilanne vaikuttaa siihen, kuinka pitkään lasta voi hoitaa kotona. Vakituisen työsuhteen puuttuessa on otettava määräaikaista työsuhteita vastaan silloin kun niitä on tarjolla. Myös yrittäjäyys pakotti palaamaan työhön heti vanhempainvapaiden loppuessa. Osa taas kertoi, että opintoja oli pakko jatkaa, jotta opinnot ehtii saada valmiiksi ennen opinto-oikeuden päättymistä. Osa vastaajista myös kommentoi lapsen hyötyvän varhaiskasvatuksesta. Hyvien sosiaalisten taitojen kehittymistä sekä virikkeitä ja saman ikäistä seuraa pidettiin tärkeänä.

Palveluiden järjestämisen näkökulma

Laskennassa ikäluokan suuruudeksi on määritetty aloitteessakin esitetty 600 lasta. Laskennallisesti ko. ikäluokan (9 – 18 kk) suuruus on 450 lasta, joista nykyisillä osallistumisasteilla laskettuna varhaiskasvatuksen piirissä on 198 lasta ja kotihoidossa 252 lasta.

Kuvio 5. Kuntalisän, hoitorahan ja hoitolisän kustannusten muutokset.

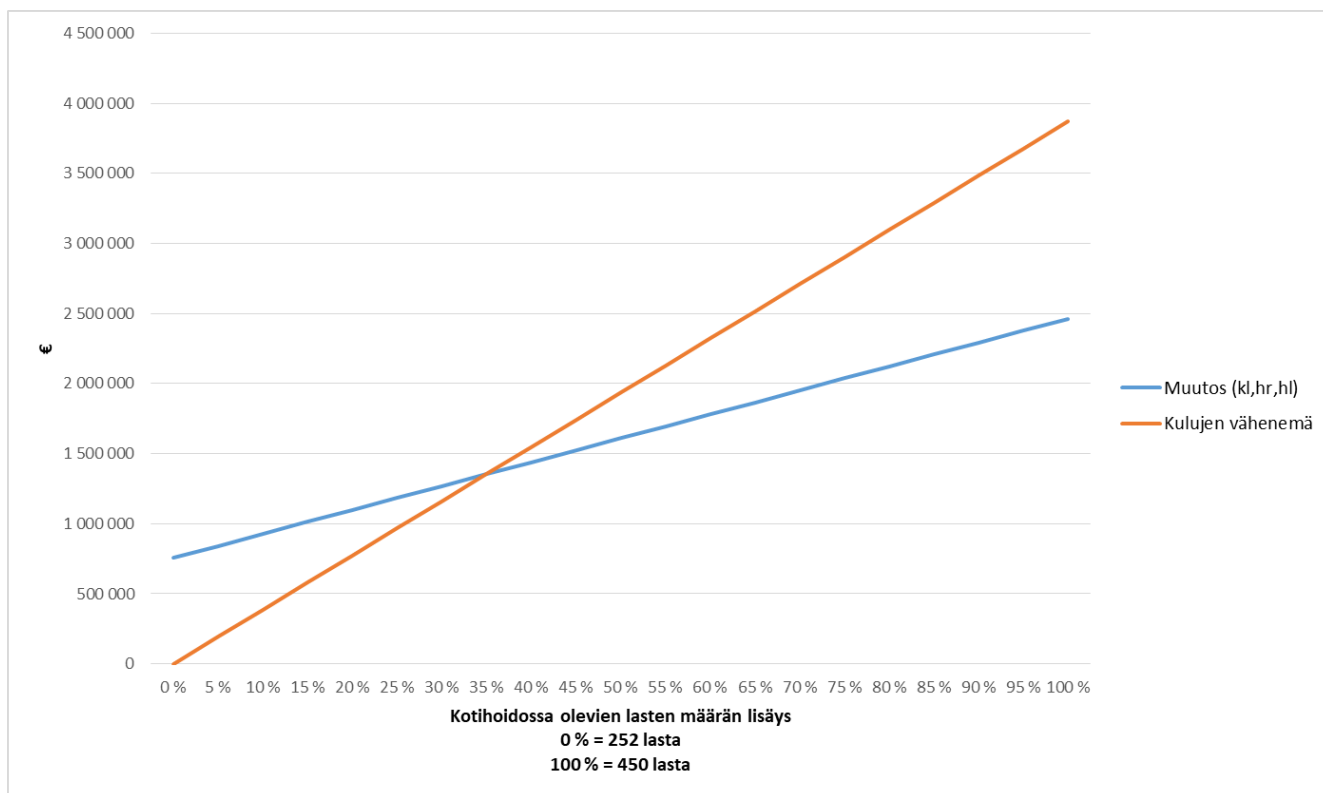
Kuviossa 5 on esitetty mahdollisen kuntalisän (250 €/kk) ja nykyisten kotihoidon tuen euromääräiset muutokset kotihoidossa olevien lasten määrän muuttuessa.

Nykyisin varhaiskasvatuksen osallistumisaste 9 – 12 kuukauden ikäisillä lapsilla on 20,7 % (31 lasta) ja 12- 18 kuukauden ikäisillä lapsilla 55,7 % (167 lasta), kokonaisosallistumisaste ikäluokassa 9 – 18 kk on 44,0 % (198 lasta). Kymmenen prosentin siirtymä varhaiskasvatuksesta kotihoitoon tarkoittaa laskennallisesti 19,8 lasta.

Jos kuntalisä otettaisiin käyttöön ja osallistumisasteet (9 – 18 kk) säilyisivät muuttumattomina, niin kuntalisää maksettaisiin lisäkuluna arviolta 756 000 euroa. Nykyiset tuet, hoitoraha 1 023 140 euroa vuodessa ja hoitolisä 132 383 euroa vuodessa, säilyvät ennallaan. Yhteensä ko. tukia maksettaisiin 1 911 523 euroa vuodessa.

Jos kuntalisä otettaisiin käyttöön ja kaikki 9 – 18 kuukauden ikäiset lapset siirtyisivät kotihoitoon, niin kuntalisää maksettaisiin arviolta 1 350 000 euroa, hoitorahaa 1 827 036 euroa vuodessa ja hoitolisää 441 952 euroa vuodessa. Yhteensä ko. tukia maksettaisiin 3 618 988 euroa vuodessa.

Kymmenen prosentin lisäys kotihoidossa olevien lasten määrässä lisää laskennallisesti maksettavien tukien (kuntalisä, hoitoraha ja hoitolisä) määrää 170 746 euroa vuodessa.

Kuvio 6. Tukien muutoksen (kuntalisä, hoitoraha ja hoitolisä) ja kulujen vähenemän (oma toiminta ja palveluseteli) laskennallinen leikkauspiste.

Kuviossa 6 on esitetty tukien muutoksen ja kulujen vähenemän muutokset kotihoidon määrän kasvaessa. Kuvioista havaitaan, että leikkauspiste on noin 1 354 000 euron ja 35 prosentin kohdalla. Tämä tarkoittaa, että jos varhaiskasvatuksen piirissä olevista lapsista (9-18 kk) noin 35 % eli 70 lasta siirtyisi kotihoitoon, niin kuntalisän maksaminen muuttuisi laskennallisesti kannattavaksi.

Jos kuntalisä otettaisiin käyttöön ja kaikki 9 – 18 kuukauden ikäiset lapset siirtyisivät kotihoitoon, niin tukien muutos olisi laskennallisesti arviolta 2 463 465 euroa vuodessa ja samaan aikaan kulujen vähenemä olisi 3 869 198 euroa vuodessa. Tällöin laskennallinen säästö olisi 1 405 733 euroa vuodessa.

Perheille tehdyssä kyselyssä tuli ilmi, että noin 54 % (107 lasta) vastanneista voisi harkita kotihoitoa varhaiskasvatuksen sijaan, mikäli kunta maksaisi 250 €/kk kuntalisää. Ko. tilanteessa laskennallinen säästö olisi 432 953 euroa vuodessa, jos kaikki 107 lasta siirtyisi varhaiskasvatuksesta kotihoitoon.

Kymmenen prosentin lisäys kotihoidossa olevien lasten määrässä vähentää laskennallisesti kulujen määrää 386 920 euroa vuodessa.

Käytännössä säästö ei kuitenkaan toteutuisi täysimääräisenä. Vuoden 2019 aikana alle 18 kk ikäiset lapset ovat jakaantuneet 29 kunnalliseen päiväkotiin ja 19 kunnalliselle perhepäivähoitajalle sekä 23 palvelusetelipäiväkotiin ja kahdelle palveluseteliperhepäivähoitajalle eli yhteensä 73 eri yksikköön (taulukko 1).

Kunnalliset päiväkodit ja perhepäivähoito

Yksikkö	Lapsia
Etelärinteen päiväkoti	26
Hirvaan päiväkoti	11
Keskusta-Ounasjoki PPH	15
Kiekerön päiväkoti	3
Kivalonpuiston päiväkoti	10
Kivitaipaleen päiväkoti	5
Koskikadun päiväkoti	58
Käpymetsän päiväkoti	17
Lapinrinteen päiväkoti	11
Meltauksen päiväkoti	1
Mustikkaharjun päiväkoti	8
Murolan päiväkoti	15
Naavametsän päiväkoti	13
Napapiirin päiväkoti	13
Ounasjoen päiväkoti	5
Ounasmetsän päiväkoti	5
Ounasrinteen päiväkoti	5
Ounasvaara-Alakemijoki PPH	9
Pohjoissaamen kielipesä	1
Poropolun päiväkoti	30
Päiväkoti Väinämöinen	18
Pöykkölän päiväkoti	16
Rantavitikan päiväkoti	10
Rautiosaaren päiväkoti	6
Saamenkielinen päiväkoti	1
Saarenkylä-Yläkemijoki PPH	5
Saarenputaan päiväkoti	12
Sahanperän päiväkoti	12
Teerikallion päiväkoti	3
Vaaranlammen päiväkoti	9
Ylikylän päiväkoti	8
Yläkemijoen päiväkoti	3
Kaikki yhteensä	336

Palvelusetelipäiväkodit ja -perhepäivähoito

Yksikkö	Lapsia
Palveluseteli Asemapäällikkö	6
Palveluseteli Hiirilimppu	9
Palveluseteli Kaarnikkametsän päiväkoti	20
Palveluseteli Kotola Englantilainen	10
Palveluseteli Kotola Mäkiranta	7
Palveluseteli Kotola Saarenkylä	22
Palveluseteli Kotola Taikametsä	26
Palveluseteli Lyyra	4
Palveluseteli Northern Lights playschool	2
Palveluseteli Pikkusuutari	3
Palveluseteli Päiväkoti Ninnikka	11
Palveluseteli Päiväkoti Reppuressu	8
Palveluseteli Päiväkoti Sunnarborg	12
Palveluseteli Päiväkoti Vihermetsän Muksut	3
Palveluseteli Ryhmis Tenavatupa	2
Palveluseteli Tiitiäinen	6
Palveluseteli Touhula Korkalovaara	11
Palveluseteli Touhula Ounasvaara	9
Palveluseteli Touhula Vekarakolo	6
Palveluseteli Touhula Vekarakylä	7
Palveluseteli Touhula Vekararinne	18
Palveluseteli Touhula Vekaravaara	8
Palveluseteli Touhula Vennivaara	10
Yksityinen perhepäivähoitaja	4
Kaikki yhteensä	222

Taulukko 1. Vuoden 2019 aikana alle 18kk ikäisiä lapsia varhaiskasvatuksessa

Kuukausittain tarkasteltuna varhaiskasvatuksessa on vuonna 2019 ollut keskimäärin 160 alle 18 kk ikäistä lasta. Mikäli määrä vähenisi esimerkiksi 50 %, tarkoittaisi se yksikkötasolla yksittäisten paikkojen vapautumista. Siten lasten määrän pieneneminen ei mahdollistaisi henkilöstövähennyksiä, jonka vuoksi yksikön käyttöaste huononisi. Siten myöskään valtuustoaloitteessa mainittuja rekrytointihaasteita kotihoidon lisääntyminen ei ratkaisisi. Teoriassa 80 lapsen vähennys tarkoittaisi yhden neliryhmäisen päiväkodin lakkauttamista, josta lapset sijoitettaisiin vapautuviin paikkoihin ympäri kaupunkia.

Palvelusetelitoiminnan osalta tilanne on erilainen. Teoriassa lapsen jäädessä kotiin palvelusetelin arvo säättyy täysimääräisenä. Käytännössä kuitenkin yrittäjä pyrkii täyttämään ryhmät tehokkaasti, jolloin paikan saa joku muu hakija.

Yhteenveto

Perheiden näkökulmasta kuntalisän maksaminen voi perheen tilanteesta riippuen lisätä mahdollisuuksia jatkaa kotihoitoa siihen saakka kunnes lapsi täyttää 18 kuukautta. Perheiden tilanteet ovat kuitenkin moninaisia, jonka vuoksi kotihoidon lisääntymisen määrää on hankala arvioida. Näin ollen palvelujen järjestämisen näkökulmasta kotihoidon tuen kuntalisän maksamisella ja pienten lasten palvelun tarpeen vähenemisellä ei ole todennäköisesti tehokasta yhteyttä kustannussäästöihin.